

VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Průboj, Ústí nad Labem

ze dne 3. 11. 1981

Divadlo pracujících v Mostě

„VSTUPTĚ!“

Řekněme rovnou, že inscenací Simonovy komedie „Vstuptel“ nepovažujeme ještě za mezník, oddělující dosa-
vadní šedivé pásmo nezdarů a polo-
zdarů v Máji od duho-
vého horizontu úspěchů. Může
(může) se však stát jistým
odražitěm. Přináší totiž zají-
mavý počin mladé režisérky,
vynálezavou scénu a chválu
divadla ve výkonech herců.
Současný americký autor Neil
Simon je moderní nejen svým
zkratkovým způsobem humoru,
v němž se skokem dostává od
myšlenky k formulaci, lapidár-
ně charakterizuje své postavy
a s hlubokou lidskou účastí
se svým hrdinům směje, ale
nevysmívá. Ano, je to onen
nerudovský smích skrze slzy.
Ale zapomíná se dodat -
skrze či slzy? Jeřich, hrdinů?
To by ještě nemusela být tra-
gikomédie, ale jen snůška le-
gráček a sentimentu, jak je
přináší život. Tedy skrze naše,
divácké slzy? Ano, i naše.
(Holý příběh se tomu nezdá
odpovídat: dva staré, slavné
odpadky amerického kabare-
tu, Clark a Lewis, dosud žijí-
cí, ale již dávno zapomenutí
klasici legrace mají sehrát
ještě jednou své slavné číslo
- ale jak, když už si jdou
dávno na nervy?).

Umělecká pravda však -
řečeno třeba se sovětským li-
terárním vědcem Šklovským
- je esenci, zhodnocení
pravdy životní. Neil Simon ji
prokázal svrchovaně: vystavil
pravdivé charaktery a umě-
lecky vyjádřil jejich dvě polo-
hy, typické pro moderního člo-
věka vůbec: jednak ambiva-
lenci - tedy protikladný,
vnitřně rozporný vztah k živo-
tu, k druhému člověku i k so-
bě samému, a za druhé koh-
flikt velké, jímavé člověčí tou-
hy a mechanismu úspěchaného,
pragmatického světa, kte-
rý už má na člověku zájem jen
jako na objektu komerčního
zisku. V tom zní i společen-
sko-kritický tón textu. (Autor
je našim divákům znám i z
filmového přepisu své hry Bo-
se nohy v parku). Že to ne-
jsou jen postoje Simonovy,
o tom svědčí doslova celosvět-
ový zájem o lidi osamělé a
tak zvaně přestárlé (to hroz-
né, nehumánní označení člo-
věka!) - u nás například ně-
které hry Osvalda Zahradní-
ka, stálý úspěch televizní in-
scenace Romea a Julie na
konci listopadu, naposledy te-
levizní Hubačovy Nezralé ma-
liny. Je to paradox veskeré
technické civilizace, že v do-
bě, kdy kosmonauté uskuteč-
ňují velké sny lidstva, je pro-

blém uskutečnit maličké sny
stárnoucího člověka? Simon
ukazuje, že to není vina civil-
izace, ale uspořádání vztahů
mezi lidmi a vztahů v američ-
ké společnosti. Komedie
„Vstuptel“ je tak i odsouze-
ním systému masové kultury a
byznysu zábavného průmyslu.
Podle W. F. Ogburna (něco
jako náš dr. Plzák) jsou vzta-
hy mezi lidmi v USA postave-
ny na zvyku a rozporu: nelze
žít ani s druhým, ani bez dru-
hého. Lidi sblížíže potřeba
výdělků či slávy. Humanismus
Simonovy hry je tedy také
v tom, že jeho hrdinové k so-
bě nacházejí novou cestu a
osvobozený vztah právě když
jsou zbaveni tlaku dolaru a
vidiny slávy - zjistí, že se
potřebují jako lidé, až když
už se nepotřebují jako herci.

Mladá režisérka Jana Kali-
šová prokázala hned ve své
první mostecké inscenaci ně-
kolik překvapivých předností:
mysl pro akčnost, významo-
vý podtext rekvizity, fyzické
jednání herce. Tím se ovšem
vyjevují jen její přednosti hlu-
binnější: vizuální, vskutku
scénický výraz vztahů, vysta-
vený výstupu a jeho koruna-
vání pointou. Úvodní pohybo-
vý a mimický monolog Karla
Nonnera je svébytným echem
němé éry filmové grotesky
v podobě zcela divadelní. Roz-
víjení příběhu i snášení jed-
notlivých vrstev odsměšného
přes komické a dramatické, až
po tragický škleb na dně vši-
té legrace řeší režisérka pro-
myšleně a nachází ochotnou
spoluvorbu herců. Některé
scény - například se skleně-
ným poklopem na potraviny
jako „přílbou“ na Lewisově
hlavě, se slazením kávy, nebo
protržení tapetové výplně dve-
ří, vyhlížející nejprve jako
gag, po němž se však Clark i
příběh sesunou do tragického
zvratu - jsou opravdu vyní-
kající. Režisérka také výrazně
zpředmětnila autorovu meto-
du konfrontace výpadů, Willie
Clarka a suchých replik Al
Lewise, který odpovídá s ne-
patným zpožděním a pooto-
čením jazykového či věcného
významu.

První polovina večera je i
rytmicky výtečně členěna. Re-
žisérka i výtvarník (Miloň Ka-
liš) přesně diferencovali také
jednotlivá prostředí, odlišili
jemné předivo hry od hrubozr-
né frašky ve vsunutém skeči.
Měně se vedlo režii i hercům
ve druhé části. Pozvolně od-
halování skutečného vztahu a
charakteru obou hrdinů pro-
středky komiky je v podstatě

ukončeno, hra vplouvá do hlu-
bokých vod, kde se divák stá-
vá svědkem nového procesu
poznání, který však prožívají
hrdinové sami. To jsou velmi
obtížná místa - jestliže zpo-
čátku temná barva tragického
jen nepozorovaně prosvítla
pastózními nánosy komického,
pak nyní směšnost rychle od-
prýskává a divák musí být za-
sažen vnitřní tragikou osudu,
oněch dvou zestárlých lidí.
Karel Nonner (Clark) tu míří
k dramatismu, Jaromír Šnajdr
svého Lewise spíše zpokorňu-
je, chtělo by se říci lyrizuje.
Jestliže je tu katarze diváka
vyvolána očištěním smířením a
nalezením nové rovnováhy
obou hrdinů méně přesvědčivě
než byl na počátku vyvolán
jeho smích, je to tím, že tu
režisérka narazila na bariéry,
limitující zatím možnost obou
protagonistů i jí samé: Non-
ner se tu a tam uchyluje
k vnějším prostředkům, Šnajdr
prostě dále ubírá na prostřed-
cích, ale toto obnažování
obou dramatických postav ne-
ukáže dost příkrou hloubku je-
jich citové bezradnosti. Proto
pak dost silně neprožíváme
ani očištnou úlevu v jejich
klukovském štěstí závěru. Shr-
nuto: komika obou herců má
v této inscenaci velké rozmě-
ry, tragika však jen rozměry
žánrové, nevelký formát smut-
ného zátiší. Bylo by hloupé
říci se Schopenhauerem, že
režisérka prostě nemůže být
stavitelkou velkodemého cel-
ku, že jí jako ženě mnohem
lépe svědčí hra s detailem
než s potichlými plochami tra-
gických zámků (o ně v této
hře nejde, tragikomédie zna-
mená srostitost, jednotu proti-
kladů). Ve skutečnosti tu do-
cela přirozeně působí zatím
malá zkušenost a mládí režis-
érky. Nemůžeme proto od ní
očekávat, že i psychologicky
odemkne dosud netušené tři-
nácté komnaty v hercích, (ja-
ko kdysi třeba režisér slavné
inscenace Osborneova Komi-
ka v Jaroslavu Marvanovi a
Ladislavu Peškovi).

„Vstuptel“ je ovšem přede-
vším koncert pro dva. Nonner
zpočátku kreslil svého Clarka
jako směšného člověčka - tím
silněji působí jímavě a prav-
divě detaily jeho zpuštěného
způsobu života, jeho skoro
dětské reakce uraženosti,
umíněnosti, jeho hra na úspěš-
ného umělce, kterou se snaží
obalamutit své okolí i sám
sebe. Nonner jedinečně vyhrá-
vá řadou drobných, čitelných
znaků onu zvláštní ambivalen-
ci ve vztahu k Lewisovi: těší

se na něho, ale zároveň ho
nechce ani vidět, je ješitný i
úšlápnutý, protivný i politová-
níhodný.

Jaromír Šnajdr přichází na
scénu změněn k nepoznání.
Nikoli maskou, ale způsobem
fyzického jednání: an, herec
štěpánkovské mužnosti a před-
stavitel vladařských postav
přichází jako stařík, smutkem
samoty, závislostí na dceři i
sklerózou jakoby zpomalený,
zmenšený. Šnajdrův Lewis je
bývalá osobnost, dnes unave-
ná hra na noblesu - tím vš-
ce zapůsobí jeho rozsvícení ve
starém skeči, kde pustí svůj
hlasový orgán naplno, kde se
rozžije. Bylo by možné vy-
tknout režisérce, že se jí ne-
podařilo navést oba protago-
nisty na esteticky společnou
rovňu. Nonnerův Clark jako-
by přišel z americké grotesky,
Šnajdrův Lewis spíše ze su-
chých krajin charakterního
humoru (s vědomím rozdílu
mezi komikou a humorem) -
v převleku za klauny ve skeči
jsou ovšem zajedno. Myslím
však, že jistá estetická odliš-
nost pojednání obou figur ne-
vadí, naopak, je výrazem lo-
gicky odlišných osudů i tem-
peramentů postav i herců.

Jan Grygar jako herecký
„bažant“ to v fukesu obou di-
vadelních mazáků neměl leh-
ké. Budiž přičteno ve pro-
spěch všech tří i režisérky, že
se nesnažili dostat Grygarovu
postavu - činorodý, dobrý a
k uzoufání bezradný Ben, za-
čínající manažér - do polo-
hy „legrační“ mužské naivky
či naopak do polohy figury
z popisně realistické hry. Gry-
gar sice zmáhá svůj úkol ně-
kde ještě těžkopádně, ale prá-
vě ta opravdovost z něho činí
dobrý kontrapunkt k oběma
stále se stylizujícím kome-
diantům života. Je to pravdi-
vý výkon. Eva Klánová jako
ošetřovatelka prokázala účty-
hodnou odvahu k ošklivosti a
přesnou charakterizaci. Re-
gina Razovová jako sestra
ve skeči byla téměř re-
klamní perzonifikací američ-
ké sexy-girl z nálepek a
magazínů. Také K. Polišenský,
I. Holub, J. Husák a B. Rych-
lík vypracovali své role k spo-
kojenosti žánru i publika, ten-
tokrát více než spokojeného.

I když nová inscenace není
ještě úspěch naprostý, přece
jen zní „Vstuptel“ jako vyzvá-
ní Divadla pracujících Múze,
která o dvou letošních nez-
darech konečně na mostecké
jeviště přišla. Doufejme, že
natrvalo. (an)